

Destek Miklós – dr. Irk Ferenc –
C. EGY. DOCENS - OKKRI OSZT. VEZ.

dr. Kereszty Béla
LEGF. ÜGYÉSZSÉGI OSZT. VEZ. ÜGYÉSZ

Az igazságügyi szakértők és a közlekedési jogalkalmazás

Az alábbi sorok tulajdonképpen egy rövid bejelentésre korlátozódhatnának, amely tömören így hangozna: a Magyar Kriminológiai Társaság Igazgatótanácsa 1992. decemberi ülésén egyhangúlag jóváhagyta a Társaság Délalföldi Regionális Szervezetének 1992. november 12-én Kecskeméten megtartott ülésén elfogadott ajánlásait az igazságügyi szakértők igénybevételehez a közlekedési ügyekben. Ezzel egyidejűleg az Igazgatótanács – a Regionális Szervezet javaslatának megfelelően – az Ajánlásokat a hozzájuk tartozó indokkal együtt hasznosítás végett megküldte a Legfelsőbb Bíróság elnökének, a legfőbb ügyésznek, a belügyi és az igazságügyi tárca, valamint az ORFK vezetőjének, továbbá az Országos Ügyvédi Kamara elnökének.

I.

Kissé részletesebben a következő előzményekről kell említést tennünk:

A jog asztala körül manapság komoly erőfeszítések folynak az országszerte egységes joggyakorlat biztosítása érdekében. Általában kívánatos, hogy a rendőrségi, az ügyészségi és a bírósági tevékenység minél szervesebben épüljön egymásra. Ennek egyik garanciáját az ügyek egységes elvek szerinti megítélése jelenti. Ugyancsak törekvés tapasztalható annak érdekében, hogy a szükséges, az ügy eldöntésének alapjául szolgáló tényállás bizonyítékai megfelelő tálalásban, s minél előbb rendelkezésre álljanak. Számos praktikus szempont is amellett szól, hogy a modellezés széles körben elterjedjen. Az ügyek ezáltal gyorsabban és nagyobb biztonsággal vihetők végig. Kisebbségi valószínűsége a panaszoknak és óvásoknak – szabálysértési ügyekben – a fellebbezéseknek, – a peres ügyekben –, s egyáltalán az eljárás elhúzódsáit eredményező időt rabló proceduráknak, amelyek miatt az eljárások – a jogalkalmazó apparátus kudarcával felérő – megszüntető határozatokkal fejeződnek be.

Napjainkban egy-egy tudományos konferencián nem tabu téma a „szakértői uralomról” beszélni. Ugyanakkor visszatérő kíváncságot ennek a helyzetnek a felszámolása, azaz a „szakértői ítélkezés” megtörése, mivel különösen nyomászói a szakértői szerepjátszás, a bírói és egyéb jogalkalmazó testületek döntéshozatala során. Egyre több olyan devians cselekmény kerül terítékre, amelyben ténybeli kérdésekkel kapcsolatban az eljáró – elsősorban a csak jogi végzettségű és képzettségű – szakemberek nem képesek véleményt alkotni. Ezért szakértőhöz fordulnak. A szakértői tevékenység is jelentős átalakuláson ment keresztül. Erre

nemcsak a mindennapok bűnügyeiben bekövetkező változások jelentettek készíttést, hanem azok az új technikai lehetőségek is, amelyek a szakértői munkát jelentősen megkönnyítették, de legalábbis az ún. rutinmunkák elvégzését meggyorsították. Elsősorban a számítógép, az ezzel előállítható, gyakran a laikus számára érthetetlen problémakezelési módok tették lehetővé azt, hogy a szakértő az ilyen ügyek egy jelentős részében főszereplővé lépjen elő, akinek megállapításait ugyan az eljáró hatóságnak – szabálysértési hatóságnak és bíróságnak egyaránt – nem kötelessége elfogadnia, azonban gyakran még szakszerű kérdést sem képes intézni arra vonatkozóan, hogy a szakértői eredmény miként született meg. Külön dolgozat témája lehetne, hogy a nem szakértők miért engedték „a fejükre nőni” a szakértőket? Milyen ismerethiányok, esetleg kényelmi megfontolások vezettek oda, hogy gyakorlatilag feladataik jelentős részét áttesszék a szakértőkre?

Annak érdekében tehát, hogy a jelenlegi helyzetet változtatni lehessen, elvi élel ugyan, de egy-egy részterületen szükséges tisztázni a *kompetencia-határokat*. Fontos továbbá, hogy az ismerethiány – a megfelelő szakirányú továbbképzés felhasználásával – csökkenjen. Ezekben a kérdésekben az említett konferencián elfogadott szakanyag eredményesen segíteni képes. Természetesen a harmadik fő okon – a jogalkalmazó szervezetek leterheltségén – ez a dokumentum sem segít.

Úgy véljük, hogy a következőkben felvázolt elvek nemcsak pusztán eljárásjogi szempontból jelentősek, mivel egyben elengedhetetlen kellékei a morálisan is megalapozott bűnösség-bizonyításnak. A tény, hogy az Ajánlások megfogalmazására, majd azok elfogadtatására szükség volt, azt jelzi, hogy ezt egy tekintélyes – jórészt az előzőekben említett jogalkalmazási területeken dolgozó, a jogalkalmazásban és a jogelmeletben elismert szakemberekből álló testület, valamint a Kriminológiai Társaság Igazgatótanácsa – elfogadta, azt jelzi, hogy a testületekhez tartozó személyek tisztában vannak nemcsak saját apparátusuk hibáival, hanem azt is, hogy azok kiküszöbölésére törekszenek. A készség viszont bizonyos garancia lehet arra, hogy az Ajánlások valóban érvényre is juttathatók.

Az Ajánlások alapvetően három tématerület köré csoportosultak:

1. a szakértő kirendelése;
2. a szemle, a helyszínelés és a bizonyítási kísérlet;
3. a szakvélemény ellenőrzése.

1. Az első témakörben a következők rögzítésére került sor:

a) A hatóságnak (itt „hatóság” elnevezésen egyaránt értendő a rendőrség, az ügyészség és a bíróság) a bizonyítás során élesen el kell határolnia azokat a kérdéseket, amelyeket csak szakértő igénybevételevel lehet bizonyítani, az összes többi kérdéstől. Ezeket a kérdéseket olyan világosan kell írásba foglalni, hogy azt a szakértő félre ne érthesse, félre ne magyarázhassa.

Még kell jegyezni, csak ezzel az éles elhatárolással lehet biztonságosan elkerülni, hogy a kirendelt szakértő, akár

jószándékúan is, túlterjeszkedjen saját kompetencia körén, de azt is, hogy mellőzően egyes, a hatóság számára valójában fontos részleteket. A kérdés egzakt megfogalmazása egyébként előfeltétele annak is, hogy az elkészült szakvéleményt a kirendelő hatóság, a számára jogszabályban előírt módon ellenőrizhesse, hiszen az elsődleges ellenőrzési szempont éppen az, hogy a szakértő adott-e szakszerű választ a feltett kérdésekre. A jogalkalmazói tapasztalat szerint ugyanis igen gyakran marad el ennek a követelménynek a teljesítése.

b) A hatóság nem intézhet olyan kérdést a szakértőhöz, amellyel arra utasítja, vagy akár csak készítheti, hogy állást foglaljon kompetenciáján kívül eső, vagy éppen jogi kérdésekben is.

c) A hatóság nagyon alapos, esetenként mérlegelés alapján köteles eldönteni, hogy mely konkrét bizonyítékokat, adatokat, információkat bocsát a szakértő rendelkezésére munkájának megalapozásához és eredményes elvégzéséhez.

Ismét rövid magyarázat: e pont háttérül az érdeklődők figyelmébe ajánlható az, hogy ez egyike a legkényesebb problémáknak, mivel a Be. 72. § (3) bekezdésének szövege, sajnálatosan, nem kellően szabatos.

E véleményünket támasztja alá, hogy még jeles szakemberek is homlokegyenest ellentétesen értelmezik a törvény e rendelkezését. A helyes értelmezés meghaladná az Ajánlások ismertetésének kereteit, viszont belátható időn belül az sem várható, hogy a jogalkotás egyértelművé tegye, hogy milyen célt kíván megvalósítani a törvény e rendelkezésével. Marad tehát az a lehetőség, hogy a jogalkalmazó maga döntse el, mikor, mit bocsát már eleve a szakértő rendelkezésére, illetve, ha a szakértő éppen a Be. idézett szakaszára hivatkozva mást vagy többet igényel, igényét miként teljesíti. A hangsúly tehát azon van, hogy egyes-egyedül a kirendelő hatóságot terheli a felelősség azért, hogy a szakértői munka milyen adatbázisra épül. Ennek – sok ézakét közt – igen nagy jelentősége van, pl. az „ellenlétes szakvélemények hatósági értékelése” címmel jellemezhető eljárásban, ugyanis könnyen lehetséges – s a tapasztalat szerint elő is fordul –, hogy két szakértő valami ok miatt nem azonos adatbázisra építő véleményét, anélkül, hogy ezt a hatóság felismerné. Egyidejűleg mindenképpen megszűntetendő a közlekedési ügyekben eluralkodott az a kényelmes gyakorlat, hogy a hatóság mintegy ömlesztve ad át a szakértőnek iratokat, bizonyítékokat. Ez ugyanis a szakértőt kétségtelenül arra készíti, hogy olyan dolgokkal is foglalkozzék, amelyek nem rá tartoznak, illetve olyan információk is befolyásolhassák – latens módon, s utólag már bizonyíthatatlanul – szakvéleményét, amelyeknek nem szabadna ilyen hatást elérniük.

d) Amennyiben a szakértő rendelkezésére bocsátott adat vagy információ – a szakértő kompetenciáján kívül eső kérdésekre – értékelést igényel, (vagy tesz lehetővé), a hatóságnak elő kell írnia a szakértő számára kötelező értelmezést, vagy értelmezési alternatívákat.

e) Nem szabad a hatóságnak olyan kérdést feltennie a szakértőhöz, amely valamely bizonyítandó körülményt, tényként sugalmaz.

Megjegyezzük: ez is olyan hiba, amely sajnálatosan sokszor fordul elő. Legegyszerűbb ezt példa segítségével megvilágítani: egy ügyben a hatóság azt kérdezte a szakértőtől, hogy mekkora volt a terhelt gépkocsijának a sebessége, amikor elütötte a kerékpárost. A szakértő különféle eszmefuttatásai alapján ezt meg is válaszolta, a szakvélemény alapján az ügyész vádat is emelt. Később derült ki, hogy valójában nem bizonyított még az sem, hogy a baleset időpontjában a terhelt gépkocsijával egyáltalán járt a helyszín környékén. Ez ugyanis csak a rendőrségnek volt egy meglehetősen elharmarkodott és nem is kellően megalapozott, kiinduló feltételezése.

2. A második témakörben a következő négy, egymáshoz szorosan kapcsolódó tétel került elfogadásra:

a) A hatóságban gondos mérlegeléssel kell eldöntenie, hogy a szemle, a helyszínelés, vagy a bizonyítási kísérlet során van-e szükség szaktanácsadóra, vagy szakértőre.

E tétel hangsúlyozása azon alapszik, hogy napjainkban általános gyakorlat, hogy a rendőrség a közlekedési balesetek helyszínelésénél, majd később a bizonyítási kísérlet során gépjármű szakértőt vesz igénybe, majd ugyanaz a személy ad szakvéleményt a nyomozó hatóság részére, még később ismét ugyanez a személy szerepel szakértőként a bíróság előtt is. Ismert kérdés a szakirodalomból, valamint a jogtudósok elméleti vitája arról, hogy a nyomozási szakban a hatósággal együttműködő, az ő munkáját utasítása és kívánságai szerint támogató szakember „elfogulatlanok” tekinthető-e a bíróság előtt, főleg akkor, ha a terhelt a nyomozati tevékenység korrekt voltát vitatja. Ezt a vitát az Ajánlások keretében nem lehet eldönteni. Az azonban mind a nyomozó hatóságtól, mind a bíróságtól elvárható, hogy ne kérjen és ne is várjon a nyomozati adatokból következő szakvéleményt ugyanattól a személytől, aki maga gyűjtötte össze bizonyítékként az általa felhasznált nyomozati anyagok akár csak egy részét is. Célzerű, ha a nyomozó hatóság következetes abban, hogy, ha és amikor egyáltalában szüksége van a nyomok rögzítéséhez (és nem értékeléséhez!) olyan „különleges szakismeretre”, amivel maga nem rendelkezik, szaktanácsadót rendel ki, aki azután az ő irányítása alatt, utasításai szerint dolgozik, munkájának eredménye pedig se nem több, se nem kevesebb annál, mint a nyomozás bármely más adata.

Meg sem szükséges különböztetni, pl. a helyszínelési anyagban, hogy melyik tényadat származott a szaktanácsadótól és melyik a szemle bizottság bármelyik más tagjától. Ha azután a későbbiekben valaki (vizsgáló, ügyész, bírő) olyan következtetéseket kíván levonni a nyomozati anyagból, amelyhez nem rendelkezik elegendő különleges szakismerettel, már szakértőt rendel ki és a szükséges kérdéseket e személynek teszi fel.

Tudjuk, hogy sokkal kényelmesebb mind a nyomozó hatóság, mind a bíróság számára a jelenlegi szokás fenntartása, a kényelem azonban nem lehet kellő alap a jogi garanciák csökkentésére, vagy éppen azok teljes megszüntetésére.

b) A szemlélt, a helyszínelést és a bizonyítási kísérletet a hatóságnak kell megszerveznie akkor is, ha ott szakértő vagy szaktanácsadó van jelen.

Nem árt felidézni, a kellő elhatárolás érdekében, hogy a helyszínelést mint bizonyítási eszközt a szemléltől az különbözteti meg, hogy helyszínelés esetén a helyet a terhelt, illetve a tanú mutatja meg, míg a szemle alkalmával a hatóság által ismert személy, tárgy, vagy helyszín közvetlen megtekintése, illetve megfigyelése történik. A helyszínelés csak akkor lehet megbízható tárgyi bizonyítási eszköz, ha az abban közreműködő terhelt, illetve tanú előzetesen nyilatkozik arról, hogy a kérdéses helyet, cselekményt, vagy tárgyi bizonyítási eszközt milyen körülmények között észlelte és miből ismerné fel.

Gyakran fordul elő, hogy a hatóság a helyszíneléshez, vagy a bizonyítási kísérlethez gépjármű-szakértőt rendel ki. Ezzel szemben nagyon ritka eset, amikor a keletkezett iratokból utólag kiténik, hogy ott milyen konkrét feladatot kapott a szakértő a hatóságtól, mit kellett vagy volt szabad neki tényként tudomásul venni, és mi volt az a keret, amelyen belül saját maga tehetett azt, amit szükségesnek tartott, beleértve, hogy miben irányíthatta esetleg még mások munkáját is, így pl. a hatósági tanúkat, vagy más, a kísérletnél jelenlévőket. Ennek folytán ilyenkor még az is bizonytalanra és esetlegessé válhat, hogy mit foglalt a hatóság a hivatalos jegyzőkönyvbe és mit jegyzett fel valahova saját magának a szakértőt, amit aztán pl. a bírósági szakban „elővarázsol”. Vizsgálódásaink során ezideig nem sikerült találni egyetlen egy olyan, szakértős bizonyítási kísérleti anyagot sem, amiben egyértelműen felismerhető lenne: mely mozzanat helyességéért terheli a felelősség közvetlenül magát a hatóságot, és melyért voltaképp magát a szakértőt. E körben egyike a legjellegzetesebb példának az ún. „láthatósági kísérlet”, aminek során a szakértő munkája alapján kerülhetnek olyan – a terhelt elmarasztalása szempontjából felemás – adatok az eljárásba, amelyek valójában minden jogi garanciát nélkülöznek. Már csak a szakértő – hatóság által fel nem ismert – inkompetenciája miatt is.

c) A bizonyítási kísérlet megkezdése előtt – ha szükséges, szaktanácsadó igénybevételével – írásban rögzíteni kell, hogy mi a bizonyítandó vagy cáfolandó tény, illetve, hogy a hatóság mit tekint majd elégséges bizonyítéknak, vagy cáfolatnak.

Ennek leszövezésére azért volt szükség, mert több ügy átvizsgálása során szerzett tapasztalat, hogy szakszerű és kellően részletes előzetes terv nélkül kezdenek a bizonyítási kísérlet lefolytatásához és annak lebonyolítása is öletszerű, a hatóság vagy éppen az odarendelt szakértő improvizációjával történik. Ennek folytán mintegy ömszörve gyűlnek-gyűlnek a különféle adatok és csak sokkal később, esetleg már a bírósági szakban derül ki, hogy éppen az az adat hiányzik, ami nélkülözhetetlenül fontos lett volna a terhelt magatartásának megítéléséhez.

Itt is említünk egy tipikus példát: a nyomozó hatóság állított közreműködésével, de előzetes tervezés nélkül kezdett egy olyan „láthatósági kísérlethez”, amelynek a

során a tanúk nézegettek, hogy az adott személygépkocsi tompított fényszórójának fényében mit „látnak” és mit nem. Ezután, csak sokkal később a bírósági tárgyaláson derült ki, hogy nem ellenőrizték és így természetesen nem is rögzítették, hogy a balesetkor és a bizonyítási kísérletkor hogyan volt beállítva az autó bal- és jobb oldali tompított fényszórója, milyen volt a gépkocsi terhelése, járó vagy álló a motorja; az előbbi esetben alapfordulaton, vagy magasabban, stb. Már pedig ezek az adatok nagyon lényegesen befolyásolják a „láthatósági távolságot”, bárhogyan is (bármilyen szakszerűtlenül is) értelmezi valaki ezt a fogalmat. Az adatok hiánya viszont rendszerint bizonyíthatatlanságot okoz.

d) A helyszínelés, de különösen a bizonyítási kísérlet teljes folyamatáról, valamint az észlelt, mért eredményekről a hatóságnak kellő részletességgel jegyzőkönyvet kell vezetnie és a végén hitelesíteni. (A „kellő részletesség” kritériuma itt az, hogy szükség esetén a bizonyítási kísérlet reprodukálható és ezáltal az ellenőrizhető legyen.)

3. A harmadik témakör ismét négy fő, de azokon belül több résztemát taglal a következők szerint:

3.1. a) A hatóságnak nem szabad elfogadnia olyan szakvéleményt, amelyből nem lehet – legalább potenciálisan – megállapítani, hogy melyek voltak azok az adatok és információk, amelyekre mint tényekre alapozta a szakértő a szakvéleményét.

3.1. b) Nem szabad elfogadnia olyan szakvéleményt sem, amelyben a szakértő a vallomásokot, vagy a vallomások kiragadott részleteit tényként használta fel anélkül, hogy azokat számára a hatóság engedélyezte, vagy előírta volna. Ennek magyarázata, hogy gyakran tapasztalható a gépjármű szakértő részéről – a hatóság engedélye nélküli – különféle vallomások tényként való figyelembe vétele, mégpedig úgy, hogy a szakértő önkényesen válogat az ügyiratban található vallomások között és az esetleg túl korán kialakított prekonceptiójával összhangban lévő egyes részleteket önhatalmúlag „igaznak” tekinti, míg más részleteket „valótlanok” minősít. Ez megint egy olyan megnyilvánulás a szakértő részéről, amelynek konzekvenciája, hogy a szakértő átveszi a döntés jogát és lehetőségét a hatóságtól, ami még akkor is eltérhetetlen, ha a szakértő tévedhetetlen lenne.

3.1. c) A hatóság köteles tételen ellenőrizni, hogy a szakértő által tényként felhasznált adatok és információk az adott ügyben valóban ténynek tekinthetők-e. Ha csak egy adat és/vagy információ már nem tekinthető ténynek, a szakvéleményt a szakértővel írásban módosíttatni kell.

Mindennapos gyakorlat szerint van a szakértőnek egy, a rendőrség számára készített szakvéleménye, amelyre a bírósági szakban, az első meghallgatáskor nyilatkozik, hogy azt fenntartja. A tárgyalás során ezután újabb szempontok merülhetnek fel, s ilyenkor a bíró megkérdézi a szakértőtől, hogy – pl. – mekkora lett volna a féktávolság, ha a sebesség ekkora vagy akkora lett volna. E kérdést a szakértő – tegyük fel: helyesen – megválaszolja, a bíró pedig ezt tudomásul veszi és ennek megfelelően dönt. Ugyanakkor elsíkkad szinte minden esetben az a körülmény – példánkánál marad-

va – hogy a sebesség megváltozása egy sereg más eredmény számértékét is megváltoztatja (az egyiket növelheti, a másikat csökkentheti) és még egy jó szakember számára is áttekinthetetlen módon és mértékben. Éppen ezért nem szabad műszaki kérdésekben improvizálni, ötleteknek engedve kérdegetni és válaszolgatni, hanem ha új szempont merül fel, az újabb adat-alternatívákat közölni kell a szakértővel és fel kell szólítani őt arra, hogy a korábbi szakvéleményének eredményére vonatkozóan nyilatkozzék: tartja-e az eredeti értékeket, vagy ha nem, milyen más értékekre módosulnak azok. Nyomozati szakban leghelyesebb, ha a szakértői vélemény módosulását írásban kérjük.

3.2. a) A hatóság nem fogadhat el olyan szakvéleményt, amelyből nem lehet megállapítani, hogy melyek voltak a szakértő által alkalmazott módszerek.

Erre azért van szükség, mert számos esetben fogadnak el a hatóságok olyan szakvéleményt, amelyben pl. a műszaki szakértő ellenőrzésre alkalmatlan pongyolással csak ki-nyilatkoztat valamilyen végeredményt, anélkül, hogy ismertetné, miként jutott ehhez a következtetéshez. Jellegzetes változatai ennek: „a sok éves gyakorlati tapasztalatom alapján ...” vagy „a szakirodalom tanúsága szerint ...” típusú kijelentések, a műszaki egytemeken tanított konkrétumokra hivatkozás helyett.

Ezért ilyen esetben nyilatkozatni kell a szakértőt arra, hogy – az ellenőrizhetőség érdekében – ismertesse azokat a szakirodalmi forrásokat, amelyek szerinte a konkrét eset megoldására egyértelmű útmutatást adnak.

Mivel az utóbbi időben terjednek az ún. számítógépes szakvélemények, és ez számos garanciális problémát okoz, nyomtatékosan hangsúlyozni kell, hogy a számítógép használata nem menü fel a szakértőt az alkalmazott módszer ismertetése alól. Előfordul, hogy egyesek „a szerzői jogra” hivatkoznak az elütölés jogosságának alátámasztásaként. Ez azonban teljesen alaptalan és éppen ezért elfogadhatatlan. Az igazságügyi szakértői munkában ugyanis – s ez már közismert – csak a már szakmai közkinccsel képező, más szóval a szakma kritikáján már átesett, iskolákban tanított szakmai módszereket szabad használni, e tantételek pedig már eleve nem állhatnak szerzői jogi irtalom alatt. Tehát a szakértőnek feltétlenül közölnie kell az általa felhasznált számítások, eljárások és módszerek algoritmusát. A szakértő legfeljebb azt utkolhatja el, hogy pl. milyen konkrét számítógépes programmal valósította meg a számítását. Ennek az elütölése ugyanis már nem akadályozza sem a számítási elv létjogosultságának, sem a szakvélemény szám- szerűségének ellenőrizhetőségét egy megfelelő tudású másik szakember számára.

3.2. b) A hatóságnak a szakértő által felhasznált módszer, vagy módszerek helyességét csak aggály felmerülése esetén kell ellenőriznie. Ehhez – szükség esetén – másik szakértőt is kirendelhet. (Be. 77. §).

3.3. a) A hatóság csak olyan szakvéleményt fogadjon el, amelyből kitűnik, hogy a szakértő a saját szakudása és a rendelkezésére bocsátott anyag alapján saját teljes felelősségvállalása mellett valamit határozottan állít, vagy cáfol.

Félreértés elkerülése végett az is határozott állítás, hogy egy bizonyos körülmény a szakértő szerint csak valószínű.

A hatóságban tudatosulnia kell annak, hogyha a szakértőnek a számításaihoz felhasznált akár csak egyik adata is csupán valószínű, vagy éppen becslült érték, a szakvéleménynek valamennyi olyan eredménye, amely ettől az adattól (is) függ, eleve, vitathatatlanul és teljesen automatikusan szintén csak valószínű, illetve becslült értéké gyengül. Ez még akkor is így fogadható el, ha történetesen a szakértő – akár hozzá nem értésből, akár szándékosan – ezt nem hozza a hatóság tudomására, illetve úgy kezeli, mintha nagy pontossággal, bizonyított eredmény lenne. (Konkrét példával megvilágítva: ha a fékezés alatti lassulás számértékét nem az adott körülmények közti korrekt mérések kiértékeléséből veszi a szakértő, hanem egy táblázat alapján becslői, akkor az általa „kiszámított” cselekvési késelem, minden vitát kizáróan, szintén csak becslült érték lesz. Felelőtlenül megtévesztü a hatóságot az a szakértő, aki egy ilyen, valójában becslült eredményi esetleg ezrelékes pontossággal (három értékes számjeggyel) ír le szakvéleményében. Sajnos erre számtalan konkrét példával találkozunk, aminek alapján egyébként jogerős marasztaló határozatot hozott a bíróság.)

3.3. b) Olyan szakvélemény sem fogadható el, amelyben a szakértő az ügyben releváns számszerű eredményeknek nem közli a hibahatárát. (Itt hibahatáron azt a legkisebb és legnagyobb számértéket kell érteni, amelyről a szakértő határozottan állítja, hogy az adott eredmény annál kisebb, illetve annál nagyobb nem lehet.)

Megjegyezzük, hogy az előző pont tematikájának az áthidalására szolgálnak a különféle hibaszámítási módszerek, amelyeknek legalább a létezését és elvét a szakértőket alkalmazó hatóságoknak is ismerniük kellene.

A szakértői számítás kezdetén a szakértőnek valamennyi felhasználandó adattól tudnia kell, hogy annak az adott ügy keretén között mi az általa még ki nem zárható legkisebb és legnagyobb értéke. Számításait minimálisan a bemenő adatok szélső értékeinek azzal a kétféle kombinációjával kell elvégeznie, amely a keresett eredmény legkisebb és legnagyobb értékére vezet és az eredménynek legalább ezt a két határértékét kell közölnie a kirendelő hatósággal. Természetesen az ellenőrizhetőség érdekében közölnie kell azt is, hogy az egyes bemenő adatoknál mi volt az általa felveti hibahatár és miért éppen akkora.

Ugyanakkor a jogalkalmazónak tudnia kell, hogy az így keletkező bizonytalansági intervallum rendszerint reciprok viszonyban van a szakértő szakmai ismeretével és a ráfordított szakértői munkával, tehát annak az idejével és költségével is. A jogalkalmazónak kell tehát a konkrét ügy ismeretében – pergazdaságossági szempontokat is mérlegelve – eldöntenie, hogy az elméletileg lehetséges határon belül milyen pontossággal választ vár a szakértőtől a feltett kérdéseire.

3.4. A hatóság akkor rendeli el a szakértői vélemény felülvizsgálását, ha

– teljes bizonyossággal meggyőződött már arról, hogy két azonos kompetenciájú szakértő ugyanazon konkrét kérdésre azonos adat- és információs bázis mellett az ügy

szempontjából releváns mértékben eltérő választ adott és az ellentmondást nem sikerült feloldani:

– meggyőződött arról is, hogy az ellentétre vezető ok olyan, amelynek a helytállósága csak különleges szakértelmmel dönthető el.

Az előzőkhez általánosságban a következőket fűzzük hozzá: két szakvélemény „ellentmondása” gyakran annak következménye, hogy a később kirendelt szakértő már egészen más információs bázison dolgozik, mint az első és szinte sohasem pontosan ugyanazokra a kérdésekre kell válaszolnia. Ezek után a kirendelő hatóság kötelessége a későbbi, a korábbival ellentétnek látszó szakvélemény megérkezése után megfogalmazni az ügy szempontjából még releváns szakértői kérdéseket, meghatározva azt is, hogy a szakértőknek mely adatokra kell építeniük a véleményüket. Ezeket a kérdéseket azután párhuzamosan fel kell tenni mindkét szakértőnek és a kapott válaszokat szabad csak összevetni egymással. Ha eltérés tapasztalható, legtöbbször még az is csökkenthető, vagy akár teljesen ki is küszöbölhető, ha a hatóság a két szakértőt egymás jelenlétében hallgatja meg, akik így egymás okfejtéseit is megismerik.

Sajnálatos viszont, hogy általában nem ezt az utat járják a hatóságok, hanem már a legkisebb, esetleg látszat ellentét felfedezése esetén is azonnal a szakértői vélemények felülvizsgálatát rendelik el, s ezzel – legalábbis átmenetileg – megszabadulnak a döntés terhétől és a felelősségtől. Megjegyezzük, hogy a szakértői bizottságok gyakorta nem is azt a feladatot hajtják végre, amely célra létrejöttek, és őket e cél érdekében a jogalkalmazó hatóságok felkérték. Hozzáteszük ehhez, hogy gyakran a jogalkalmazók is rosszul fogalmazzák meg a feladatkört a kirendelő határozataikban. A szakértői bizottság feladata ugyanis – a vonatkozó jogszabályi rendelkezések alapján – annak az eldöntése, hogy az ügyben már beszerzett szakértői vélemények közül melyik felel meg a szakterület tantételeinek és egyéb normáinak, ha pedig egyik sem felel meg ennek, akkor ezt a ténytet kell közölni a kirendelő hatósággal. Ehelyett szinte minden esetben a szakértői bizottság új szakvéleményt készít, azaz felsőbbrendű „igazságosztóként” a rendelkezésre álló szakértői vélemények mindegyikéből kiragad és helyesnek

minősít egy-egy megállapítást, s mindezek eredményeként a korábbi szakvéleményektől eltérő véleményt hoz ki.

Hozzáteszük, hogy ez az eljárás sérti a szabad bizonyítás elvét is, ugyanakkor az ügy szereplőit, köztük elsősorban a terhellet megfosztja a véleményezés, illetve az észrevételzés jogától, s mindezzel a garanciális jogok is sérülnek. Ha ugyanis csak egyetlen új szakértői megállapítás jelenik is meg a felülvéleményben, az ellen az ügy érdekeltjei már sehova sem tudnak „jogorvoslatért” folyamodni, hiszen szakmai vonalon a szakértői bizottságoknál magasabb fórum nem létezik. Ugyanakkor érdemben még a bíróság előtti eljárásban, a tárgyaláson sem vitatható a felülvélemény, még a korábban eljáró szakértők által sem, hiszen a szakértői bizottság „arc nélküli”, s így felelős képviselője a tárgyalásra még csak meg sem idézhető.

Ennek, az emberi jogokat nemcsak potenciálisan, de szinte mindennap ténylegesen is sértő gyakorlatnak a hatástalanítására csak a szakértőt kirendelő hatóságoknak van lehetőségük. Mégpedig kétféle módon: egyszer úgy, hogy csak valóban a legvégső esetben fordulnak felülvéleményezés végett a szakértői bizottsághoz, másrészt úgy, ha egy ilyen felülvélemény kinyilatkoztatás jellegű megállapításokat tartalmaz, akkor azt nem fogadja el, hanem visszaadja és a szakértői bizottságot a követelményeknek megfelelő szolgáltatásokra utasítja.

Végezetül hangsúlyoznunk kell, hogy az Ajánlások nem érintik az ún. elvárhatóság kérdéskörét. Nem foglalnak állást abban sem, hogy a gondos modell szerint cselekvő ember számára milyen elvárások érvényesek a mindennapi viselkedés során; nem járulnak hozzá annak a kérdésnek a tisztázásához sem, hogy van-e joga minden embernek bizonyos gyakorisággal tévedni, vagy ez csak akkor megengedett, amikor ennek nincs káros következménye.

Így nem foglalnak állást abban a kérdésben sem az Ajánlások, hogy a gondatlan bűnözés területén megállja-e helyét a neo-klasszikus büntetőjog megannyi, manapság divatos alapelve. A jelen gondolatsor csak az ártatlanság vélelmének tartalmához járul hozzá, azt igyekszik kiteljesíteni, elvi és módszertani fogódzókat ad a helyes álláspont kialakításához. Mindezen kritériumok teljesítése is – bizonyos esetekben – szükséges, de nem elégséges feltétele lehet a normaszegő bűnösség nyilvánításának.